

ATLANTISZ SORSÁRA JUTOTTUNK

Napló 1956–57. Részlet a most megjelent könyvből

Illyés Gyula

[Október] 28. Vasárnap

Reggel 3-kor ébredek. Ágyúzás, de nem folyamatosan mégsem. Azután hosszú szünet. Vége. Erre újabb – ritkább – lövések. Egész közel gépfegyvertűz.

S ha Kodály [Zoltán] vállalná az átmeneti államvezetést? Azzal a feltétellel, [hogy] az oroszok vissza[térnek] az állomáshelyükre s a harcok közt tűzszünet?

Lucskosan szürkül, esik.

Repülő? De csak egy percig.

A rádió: az újságkihordók jelenjenek meg a postákon. 10-től 3-ig a lakosság bevásárolhat. De csoportosulás tilos. És a sorban állás?

Fél tizenegy. Reggel óta egy dél-amerikai forradalmár idegéletét élem. [Kihúzza: A naplók naplóját írom: az események egyidejű ábrázolását.] Déry [Tibor] hív fel: az éjszaka – azután, hogy én Kállai [Gyula] ajánlatát s érvelését visszautasítottam¹ – tanácskozás volt, Nagy Imre nemcsak a Tamási-készítette írói „Előterjesztést”-t fogadta el, hanem a tegnap este megbeszélte hét pontot [is].² Ma reggel ül össze a Pártházban a VB központi vezetőség s a kormány, meglesz a tűzszünet, a béke, a fiatalok ügyének átvállalása. „Már itt is a kocsi értem.” – Déry [Tibor] ezzel teszi le a kagylót.

Másfél óra.

[Október] 29. Hétfő

Reggel 7-kor a rádióból az ENSZ-ről való hír.³

V[eres] Péter:⁴ fölkerített, beszéljen föl valamit a rádióba. Rövid szöveget írt, fölolvassa a telefonba. Mielőtt a rádióba[n] is fölolvassák,⁵ beszéljünk négyen N[agy] I[mré]vel (Tamási [Áron], Déry [Tibor], ő, [és] én), mit is pártolunk. Helyes, találkozzunk 10-kor nálunk.

8 felé Erdei⁶ telefonon. Kéretnek be engem a Parlamentbe. Elmondom,

mit határoztunk [Veres] Péterrel. Ez még jobb – megszervezi, hogy kocsí jöjjön értünk s bent legyen valami időnk, mielőtt N[agy] I[mré] vel beszélünk.

Hírek: az oroszok beásták magukat a klinikák tetejébe, lövik a járókelőket. A Mária T[erézia] kaszárnya tartja magát.⁷

[Veres] Péter megérkezik. Déry [Tibor] telefonál.

[Október] 30. Kedd

Gyalog be Flórical. Ika, Kláríka⁸ le a hídig. Laci.⁹ Át a körúthoz[?]. Az Oktogonon fölkelők igazoltatnak. Végig a körúton. (Flóra följegyezte[?].) A Nemzetinél.

Tovább. A Baross utcáig. Lövések. Futás. Laci el. Vissza a Nemzetibe. Beszéd.¹⁰

Át az Írószövetségbe. Az ottani társaság. Déry [Tibor], én s Flóra a Parlamentbe. Bognár.¹¹ „A szép titkárnő. „A miniszter elvtárs.” „Ezt másutt ne mondasd, mert agyonlőnek.”

Be a terembe, ahol egy küldöttség előtt épp Tildy [Zoltán] beszél; Nagy [Imre] ül, köszön. Aztán a rádióban. Újhelyi Szilárd.¹² Lent a színészekkel. Aztán haza Déryvel, át az Andrássy úton.

Nem ismerem [*laphiány*], 2x-3x láttam, egyszer egy estét töltöttem vele. Tisztességesnek éreztem. Imponált az a keménység, ahogy zömök paraszt őseinek állhatatosságával győzte ezt a 3 évet.

„Az Alkotmányon [olvashatatlan] tehetségtelen.”

„Megjavítani a szovjet-magyar viszonyt.”

„Ez a nép nem gyűlölködő.”

„Szeretném, ha eljutna hangom Hruscsovig. Utasítsa barátkozásra katonáit.”

„Szörnyű dolog embervérömlésre azt mondani: megérte. Ha egyén ílyet – csak szörnyeteg mondhat. De a történelem igen.”

„Mi csak azt: kötelez.”

„Az egész nemzet híve voltatok? Lehettek.”

Kétszer mulasztotta el, hogy e nép Kossuth Lajos legyen. Ezt elmulasztotta. Mi következik ebből?

Kossuth is elmulasztotta, hogy már március 15-én az a Kossuth Lajos legyen, aki.

A politikus útjai mások.

Elképzelem akadályait.

Félórāja beszéltem vele.¹³

[Október] 31. Szerda¹⁴

Telefonok. Berecz József¹⁵ kéret a telefonhoz; várok. Végre: verset [kér]. A *Szabad Szó*. „Hát megvan [a lap]?”¹⁶ „Itt a Dorottya utcában.” „S a parasztpárt?” „Itt van [Darvas] József és Szabó [Pál].” „Farkas [Ferenc]?” „Igen.”¹⁷ „Küldjék ide.” „Majd jön.” „Ha ott lesz, ő hívjon.” Farkas [Ferenc]. Boldizsár [Iván].¹⁸ Keresztury [Dezső].¹⁹ (Feri: kormányzótanácsot.)²⁰

Azok²¹ közé a magyarok közé tartoztam, akik népüket bomló, veszendő népnek érezték, az *Új Magyarország* olvasói tudhatják. Nem a tíz év előtt oly hévvel – s oly igaztalanul – röppentgetett magyar-becsmélő szólamok hatására. Mohács, Dózsa, Mátyás korára megy vissza a nemzet gerinc-roppanása – mint annyian, én is így vélekedtem.

Ezek óta a tiszta-egű október végi napok óta másképp vélekedek. Mint annyi magyar, valamiképp azt érzem, mintha még vér is más kezdene járni bennem. Azt érzem, mintha nem törpegerincű nép fia volnék. Ha most utaznék külföldön, a bejelentő lapra azt hiszem némi büszkeséggel írnám rá: „Nemzetisége? Magyar.”

S nem zavar, hogy ez a hirtelen büszkélkedés nem az én érdemem. A tettet, amely ilyen jólesően csörgedeztetni bennem a magyar vért, nem én hajtottam végre. Mégsem érzem holmi szellemi orgazdának magam, aki más érdemével kérkedik. Miért? Mert ezeknek a tetteknek a végrehajtóit testvéreimnek, öcséimnek, fiaimnak érzem. Egy családban tudom velük magam. Azt érzem, hogy helyettem és nevemben cselekedtek.

Nem hallgathatom el a tragikusságot. Láttam ezeket a fölkelőket, kezükben még füstölgő puskával. Hallottam géppisztolyaik kereplését; szívem nemcsak a veszélytől dobogott, miközben átszaladtam az utca egyik oldaláról a másikra.

Döbbenet is állt bele.

Akiket én ott harc közben láttam, egytől egyig munkásfiúk voltak. Így kiabáltak egymásnak: „Srácok, vigyázat!”, meg: „Srácok, előre!” Fölkelésük megindítói és részben vezetői diákok voltak.

Tudjuk, ezekben az években ki iratkozhatott be az egyetemre. Akik szinte a hajdani árja-törvények szigorához hasonlóan tudták igazolni munkás vagy paraszti származásukat.

S ráadásul szellemileg is kiválóak voltak, mert hisz a rendszer még belőlük is csak zárt számút vett föl.

Hát még a népi hadsereg fiatal katonatisztjei. Itt nem volt elég a munkás vagy paraszt származás. A szülők munkásmozgalmi múltjával,

forradalmi érdemeivel kellett megtoldani.

Rendszer soha nem csalódott ekkorát azokban, akiket kedvenceinek s támaszainak hitt.

Tegnap (kedden, ha jól tudom, mert a napok ilyenkor elvesztik naptári jellegüket) a párt fölszólította a kommunistákat, hogy fegyverrel védjék a „rendet”, a rendszert.

Azok a józsefvárosi ifjómunkások, akiket én teherautóikról leugrálni s behúzott nyakkal rohamra indulni láttam a Nemzetinél, a Pártház ellen – kiabáltak egymásnak, hogy „Srácok, előre!” –: proletárok voltak.²² Proletárok mentek a kommunista pártház ellen? A Baross utca és a körút sarkán egy holttest hevert, papírral letakarva, rajta ez a cédula: „Tímár László, autószerelő”²³ és a további adatok. Proletár halt meg utcai harcban?

Az Üllői út felé mondta előttem egy csoportban valaki olyan hangosan, hogy mi is megérthettük: megkapták az elvtársak!

Arrafelé életveszély lett volna őket ezzel a névvel megszólítani.

Délután a Parlamentben voltam (az Írószövetség küldöttjeként Déry [Tibor]ral). Bejön egy feltűnően szép és szépen fölöltözött ifjú nő s a titkárnők finomságával azt mondja a köztünk lévő egyik férfinak:

– A miniszter elvtársak kéretik...

Ezt a szót csak itt a csupa piros bársonyok és szőnyegek világában hallottam aznap először, maró gúny nélkül kiejteni.

Tragikusnak éreztem s ezért meg is mondtam. Ezt felelte erre az illető miniszter.

– Igen, iszonyú. Így el vagyunk zárva.

Később az utca vadul előre rohanó hangulatáról szólva ilyen mondat hangzott el, ki legyen hát miniszter? Ezt válaszoltam:

– Aki végig mer gyalog menni a körúton.

Illetlenségnek hangzott. Csönd követte. A megdöbbenés hozta ajkakra, a mélységes mély keserűség.

A diákok forradalmát a munkásság fordította fegyveres fölkelésre; s a köztudat szerint egy munkásvezér kezdte lövetni.²⁴

Mi volt hát ez a forradalom?

A proletárság fölkelése a proletár állam ellen?

Látszólag. Ahogy nem tisztázzuk, mit jelentett ezekben a hónapokban M[agyar]o[rszág]on a „proletár” s mit a „proletár állam”.

Könnyű azt mondani, proletár állam: Rákosi [Mátyás], illetve, ahogy most mondják a „Rákosi-Gerő-féle klikk”.

JEGYZETEK (Készítette: Horváth István)

¹ Kállai Gyula előző nap este felkereste Illyés Gyulát és – az Egyetemi Forradalmi Diákbizottság javaslatára – megpróbálta rávenni, hogy legyen a népművelési miniszter. Illyés Gyula nem fogadta el, mert „ő a tűz akar maradni, és nem a kerék”. A tisztséget Tamási Áron sem vállalta el. Végül Lukács György lett a népművelési miniszter a második Nagy Imre-kormányban (1956. október 24.–november 3.). *Az írók és a hatalom* 44., 93.; CSICSKÓ M.–KÖRÖSÉNYI A., *Egy harmadikutas szocializmus – Utópia földközelben* in *Századvég* (1989/1–2. szám) 170–176. (A továbbiakban: *Századvég*.) Az EFD röplapokon is terjesztette azt a követelését, hogy Illyés Gyula kerüljön be a kormányba: „Még mindig itt vannak a szovjet csapatok! A jelenlegi politikai vezetést ideiglenesnek tartjuk! Ki a kormányból Apró Antalt, Kossa Istvánt, Molnár Eriket, Nezvál Ferencet, Csergő Jánost, Nagy Józsefné! Kormányba: Kéthly Annát, Illyés Gyulát, az ifjúság és a szabadságharcosok vezetőit! Távozzanak az idegen megszállók a főváros határából is! Azonnal kezdjék meg a kivonulást az egész ország területéről és legkésőbb november 30-ig fejezzék be! Munkások, követeljétek velünk együtt, hogy a kormány adjon választ és határozott biztosítékot a fentiekre! Forradalmi szabadságharcosokat a honvédség és a rendőrség élére! Ifjómunkások! Dolgozók! Küzdelmetekben veletek vagyunk! Forradalmi rendet és nem anarchiát akarunk! Nem akarunk sem sztálinizmust, sem kapitalizmust! Mi is minden államtól független, igazán demokratikus Magyarországért harcolunk! EFD” (Illyés-hagyaték)

² Az Írószövetség 1956. október 23-i kiáltványát lásd a 4. függelékben.

³ A Szabad Európa Rádió reggeli híradása arról számolt be, hogy előző nap este az ENSZ Biztonsági Tanácsa úgy döntött, tárgyalás alá veszi a Szovjetunió magyarországi beavatkozásának ügyét. A döntést megelőző szavazáson 9 ország szavazott a szovjet beavatkozás ügyének megtárgyalása mellett, a Szovjetunió nemmel szavazott, Jugoszlávia pedig tartózkodott. *Az 1956-os forradalom adattára. Válogatás az '56-os Emlékbizottság támogatásával* (Budapest 2006). (A továbbiakban: *Az 1956-os forradalom adattára*.)

⁴ Veres Péter (1897–1970) író, politikus, 1945-től 1949-ig a Nemzeti Parasztpárt elnöke, 1947 és 1948 között rövid ideig honvédelmi miniszter. A koalíciós évek (1945–1948) politikai életének egyik legnépszerűbb közéleti személyisége, 1950-ben és 1952-ben Kossuth-díjat kapott. 1956. október 23-án ő olvasta fel a Bem téren az Írószövetség nyilatkozatát, majd október 31-én az újjáalakult Nemzeti Parasztpárt írókból álló irányító testületének tagjává választották. December 28-án ő elnökölt az Írószövetségnek a forradalom mellett hitet tevő közgyűlésén.

⁵ Veres Péter beszéde a következő napon hangzott el a Szabad Kossuth Rádióban 20:05-kor: „A mi csodálatos népi nemzeti forradalmunkról most még sem írni, sem beszélni nem tudunk. Mert itt nemcsak győzelem van, hanem gyász is van. Meg hogy ma még ne is mondjak többet: boldog vagyok, hogy ennek a népnek a fia vagyok és az írója lehetek. És boldog vagyok, hogy végre százados szolgasors és megalázottság után ennek a népnek olyan fiai, olyan katonái és olyan rendőrei is vannak, akik már nem hajlandók a saját népüket, a nép igazságáért és a nemzet becsületéért harcoló testvéreiket halomra gyilkolni. Mert a győzelmet ez adta meg nekünk. Most születik igazi nemzetté, testvéri közösségé a magyar nép, a mi népünk.” (*Az 1956-os forradalom adattára*)

⁶ Erdei Ferenc (1910–1971) szociológus, politikus. 1945 után többször miniszter, 1956-ban miniszterelnök-helyettes. 1956. november 3-án tagja volt a szovjetekkel Tökölön tárgyaló magyar delegációnak, amikor a szovjetek Maléter Pál honvédelmi miniszterrel együtt letartóztatták. Erdei Ferencet végül Illés Béla és Illyés Gyula közbenjárására december elején szabadon bocsátották.

⁷ A Kilián György laktanyáról van szó a Ferenc körút és az Üllői út kereszteződésében, szemben a Corvin közzel.

⁸ A már említett Urhegyi Ferencné Klára, Illyés Gyula testvérénje.

⁹ Wessely László (1904–1978) műfordító, az Európa Kiadó szerkesztője, Illyés Gyula fiatalkori barátja.

¹⁰ 1956. október 30-án tartották meg a Nemzeti Színházban a Színművészek Ideiglenes Nemzeti Bizottságának (SZINB) tagválasztását. A Madách Színház, az Operaház, a Néphadsereg Színháza, valamint a Nemzeti Színház tagsága jelenlétében Bessenyei Ferenc, Hindy Sándor, Sinkovits Imre, Raksányi Gellért, Szörényi Éva, Juhász József, Marosi Károly, Somogyvári Pál, Temesi János, Homm Pál, Bán József, György József és Hegyi György került be a Bizottságba. Az ülésen a színészek és a művészek együttműködéséről hoztak határozatot, és az újonnan alakult bizottság döntésének értelmében nem folytatták tovább a munkájukat tiltakozásul mindaddig, amíg szovjet csapatok vannak Magyarország területén, amíg fel nem oszlatják az ÁVH-t, és felelősségre nem vonják a bűnösöket. A Nemzeti Színház-beli ülést követően átvonultak a Színművészeti Szövetségbe, ahol a budapesti színházak küldöttei megalakították a Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség Forradalmi Bizottságát. (Tagok lettek: Sinkovits Imre, Darvas Iván, Pécsi Sándor, Szakáts Miklós, Molnár Tibor, Lukács Miklós, Palló Imre és Bessenyei Ferenc.) A kora délutáni döntéssel összhangban itt is a színházak bezárása mellett döntöttek mindaddig, míg a szovjet csapatok el nem hagyják Magyarországot, és felszólították az ország összes színházának művészeit, hogy alakítsák meg mindenütt a színházak forradalmi bizottságát, és ezek a szervezetek haladéktalanul vegyék fel a kapcsolatot a Színművészeti Szövetség Forradalmi Bizottságával. A Nemzeti Színház gyűlésén Darvas Iván (1925–2007) színművész ismertette a megalakuló SZINB határozatait. Ugyanezen a napon – a teljes vezetőség nevében(!) – benyújtotta lemondását a Nemzeti Színház vezetője, Major Tamás. (Lásd erről bővebben a december 5-i naplóbejegyzést.)

¹¹ Bognár József (1917–1996) politikus. 1943-ban lépett be a Független Kisgazdapártba, 1948-tól a párt alelnöke. 1956. április 14-től 1956. október 31-ig külkereskedelmi miniszter, 1956. október 25-től 1956. október 31-ig Nagy Imre kormányában miniszterelnök-helyettes.

¹² Ujhelyi Szilárd (1915–1996) politikus. 1940-ben lépett be a Magyar Kommunista Pártba, részt vett az ellenállási mozgalomban. Kétszer tartóztatták le, három évig tartották rendőri megfigyelés alatt. 1945-től a Népjóléti Minisztérium államtitkára. 1951. március 5-én letartóztatták, koncepció perben nyolc év börtönre ítélték. 1954. július 23-án rehabilitálták, 1955-ben Nagy Imre köréhez csatlakozott, a forradalom napjaiban Nagy Imre egyik tanácsadója volt, 1956. október 30-án (egy napra) a Rádió elnöke lett. A forradalom bukása után ő is a jugoszláv nagykövetségre menekült, november 23-án Nagy Imrével együtt őt is Snagovba szállították. (Bővebben: *História* 1990/1–2. szám.)

¹³ Illyés Gyula a Nagy Imrével történt találkozás után nem sokkal vetette papírra Nagy Imre mondatait.

¹⁴ Ezen a napon alakult újjá az 1949 óta formálisan működő Nemzeti Parasztpárt. Még délelőtt Illyés Gyula lakásán előzetes egyeztetések miatt találkozott a régi és a leendő vezetőség: Veres Péter, Farkas Ferenc, Zsebők Zoltán, Bibó István, Jócsik Lajos, Tamási Áron, Kurucz János, Püski Sándor és S. Szabó Ferenc. Bővebben: *Bibó István munkái. Centenáriumi sorozat 4.*, szerk.: ifj. Bibó István, (Argumentum 2011) 103–105. Délután 2-kor lezajlott a hivatalos budapesti újjáalakuló gyűlés is: a Nemzeti Parasztpárt sok ezer résztvevő jelenlétében hivatalosan is megalakult a Vajdahunyad vára előtt. A gyűlésen Illyés Gyula is felszólalt és kifejtette, hogy „bízunk a Nemzeti Parasztpárt történelmi hivatásában. Az ideiglenes vezetőség tagjait olyanoknak minősítette,

akiknek múltja biztosíték arra, hogy a parasztság ne csalatkozzék bennük. (...) Ez az írói front mindenkor szellemi útmutatással fog szolgálni a Nemzeti Parasztpárt politikai harcaiban. (...) A Nemzeti Parasztpárt ideológiája Petőfi Sándor, Vörösmarty Mihály, Ady Endre és Móricz Zsigmond könyveiben található meg.” (*Új Magyarország*, 1956. november 2.) Már ezen a gyűlésen követelték az összegyűlteket, hogy a Nemzeti Parasztpárt változtassa meg a nevét, mert az elnevezés túlságosan rossz emlékeket idézett fel a Rákosi-diktatúrából. Ugyanígy az is felmerült, hogy Erdei Ferencet, Veres Pétert, Darvas Józsefet és Szabó Pált hagyják ki az újjáalakuló pártból. *Századvég* 124. (Lásd még a 46. lábjegyzetet.)

¹⁵ Berecz József (1927–2006) újságíró, parasztpárti politikus.

¹⁶ A *Szabad Szó* 1945-től volt a Nemzeti Parasztpárt hivatalos lapja egészen a lap 1952-es megszűntetéséig. Korábban említésre került, hogy Illyés Gyula lakásán már megkezdődött a Nemzeti Parasztpárt újjászervezése. Ezzel egy időben a Dorottya utcában (a Nemzeti Parasztpárt pártházában) a központi hatalommal szimpatizáló egykori parasztpárti politikusok (Darvas József, Nánási Pál, Szabó Pál, Veres Péter, Gém Ferenc, Czéh József) is megkezdték a Nemzeti Parasztpárt újjászervezését, és október 31-én már ki is adták a *Szabad Szó* új (és egyetlen megjelent) számát – fejlécén a „Nemzeti Párt központi lapja” szerepelt. (Ez a lapszám is megőrződött az Illyés-hagyatékban.) Valójában azonban az Illyés Gyula lakásán megindult szervezésből alakult újra hivatalosan a Nemzeti Parasztpárt, és – mivel az új vezetés nem értett egyet Szabó Pál főszerkesztőségével, sem pedig további aktív részvételével a párt ügyeiben – a már megjelent *Szabad Szót* nem fogadták el pártlapnak, hanem az *Új Magyarország* című lapot választották hivatalos lapjá. Ez a lap is csak két számot ért meg (november 2. és 3.), a november 4-én bekövetkező szovjet intervenció után többé már nem jelenhetett meg. KISS F. J., *Szabó Pál közeletisége in Bihari Diéta V.* (Berettyóújfalu 2006) 129.; *Századvég* 124.

¹⁷ Darvas József (1912–1973), Szabó Pál (1893–1970) és Farkas Ferenc (1903–1966) is alapítói voltak a Nemzeti Parasztpártnak. Szabó Pál 1930 és 1939 között a Független Kisgazdapárt tagja, majd 1939-ben a Nemzeti Parasztpárt egyik alapítója és első elnöke. Farkas Ferenc szintén 1939-től volt a Nemzeti Parasztpárt tagja, 1938 és 1944 között pedig a *Szabad Szó* szerkesztője és kiadója. 1956. november 1-től a Petőfi Párt főtítkára, majd államminiszterként (Bibó Istvánnal együtt) Nagy Imre harmadik kormányának tagja. Bővebben: FARKAS J., „Aki nem ír, hanem úr” – *Bisztrai Farkas Ferenc emlékezete* (Budapest 2007).

¹⁸ Boldizsár Iván (1912–1988) író, újságíró. 1945 és 1948 között a *Szabad Szó* és az *Új Magyarország* szerkesztője. 1947-től 1951-ig külügyi államtitkár, majd 1951 és 1955 között a *Magyar Nemzet* főszerkesztője. 1956. október 29-én a *Hétfői Hírlap* vezércikkét Boldizsár Iván írta: a *Véres lap* című írás a Nagy Imre-kormány október 28-i politikai intézkedéseit üdvözölte. 1956. november 16-án a szovjetek letartóztatták, de a tiltakozások hatására szabadlábra helyezték.

¹⁹ Keresztury Dezső (1904–1996) író, költő, 1945 és 1947 között a Nemzeti Parasztpárt tagjaként vallás- és közoktatásügyi miniszter volt. Az Írószövetség őt és Déry Tibort delegálta az 1956. október 28-án megalakult Magyar Értelmiség Forradalmi Bizottságába. (A bizottság november 21-től Magyar Értelmiség Forradalmi Tanácsa néven működött.) 1956. december 10-én a belügyi szervek mindkettőjüket kihallgatták, majd szabadon bocsátották.

²⁰ Farkas Ferenc és Bibó István 1956 októberében és novemberében több kibontakozási javaslatot is készített – alkalmazkodva a gyorsan változó politikai helyzethez. A fenti sorokban a Petőfi Párt *Határozati javaslat Nemzeti Kormányzó Tanács megalakítása ügyében* című tervezetének elkezdéséről van szó, amelynek végleges változatát Farkas Ferenc november 13-ra datálta. A szöveget lásd az 5. függelékben.

²¹ Az itt kezdődő 8 kéziratoldalas írás Illyés Gyula egy tervezett újságcikke, amelyet az *Új Magyarország* című lapnak szánt. A cikk végül is nem került közlésre a két megjelent szám egyikében sem.

²² Az 1956. október 30-án lezajlott ún. Köztársaság téri csatáról van szó, amikor a felkelők megostromolták a Magyar Dolgozók Pártja (MDP) budapesti pártbizottságának székházát. Bővebben: TULIPÁN É., *Ostrom 1956-ban. A Köztársaság tér emlékezete* (Budapest 2014). (A továbbiakban: *Ostrom 1956-ban.*)

²³ Tímár László (1913–1956) autószerelő. Halálozás helye: Budapest, VIII. kerület, Baross u. 31.; halálozás ideje: 1956. október 29.; halálozás oka: fejlövés. Az 1956-os forradalom mintegy 3000 áldozatáról és nevesítésükről bővebben: HORVÁTH M. – TULIPÁN É., *In memoriam 1956* (Budapest 2006) 238. Tímár Lászlót a Kerepesi temető 21/1/266-os nyughelyén temették el, ahonnan 1983. november 12-én áthantolták az Új Köztemetőbe. Bővebben: JENEI K., *1956-os budapesti panteon: az 1956-os forradalom és szabadságharc hősi halottai és áldozatai a főváros temetőiben 1956–57* (1956 Alapítvány, 1993) 45. Ezúton köszönöm Tulipán Éva segítségét.

²⁴ Nincs írásos bizonyíték arra vonatkozóan, hogy az első tűzparancsot ki adta ki 1956. október 23-án. Bővebben: M. KISS S., *Közelítések 1956* (Kairosz Kiadó 2011) 194–226.

